

4. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / під ред. С.І. Пирожкова – К.: НІПМБ, 2003. – 42 С.
5. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку / С.О. Біла, О.В. Шевченко, В.І. Жук, М.О. Кушнір, І.В. Валюшко – К.: НІСД, 2011. – 38 с.
6. Україна 2020: стратегія національної модернізації. – К., 2010 – 148 С.
7. www.ukrstat.gov.ua – Сторінка Державного комітету статистики України.

УДК 331.2+331.101.6+330.342(477)

ЧЕХ М.М.,
Львівська комерційна академія,
асистент кафедри міжнародних
економічних відносин, аспірант

ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬООРІЄНТОВАНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** Проведено аналіз політики зростання заробітної плати та продуктивності плати в Україні. На основі емпіричного аналізу методом векторної авто регресії (VAR/VEC) оцінено взаємозалежності між заробітною платою, продуктивністю праці, інвестиційною та споживчою компонентами внутрішнього попиту. Додатково встановлено, що стимулювання попиту шляхом підвищення заробітної плати не створює суттєвих платіжних дисбалансів.*

Ключові слова: заробітна плата, продуктивність праці, внутрішній попит, економічне зростання, платіжний баланс.

***Аннотация.** Проведен анализ роста заработной платы и производительности плати в Украине. На основе эмпирического анализа методом векторной авто регрессии (VAR/VEC) оценено взаимозависимости между заработной платой, производительностью труда, инвестиционной и потребительской компонентами внутреннего спроса. Дополнительно установлено, что стимулирование спроса путем повышения заработной платы не создает существенных платежных дисбалансов.*

Ключевые слова: заработная плата, производительность труда, внутренний спрос, экономический рост, платежный баланс.

***Annotation.** The analysis of the wage and labor productivity policy in Ukraine was conducted. Based on the set of heterogeneous VAR/VEC models, the correlation between wage, productivity, consumer and investment components of domestic demand was estimate. Additionally, was established that the wage-led domestic demand growth is contributing to the GDP growth, with no serious costs of the balance-of-payment deficit.*

Keywords: wage, labor productivity, domestic demand, economic growth, balance of payments.

Зростання заробітної плати у поєднанні із розширенням внутрішнього попиту часто виступає аргументом, що пояснює нерівномірне зростання ВВП та платіжні дисбаланси у 2004-2010 рр. в Україні. З іншого боку підтримка декларованої урядом стратегії підтримки розвитку внутрішнього не можлива без стимулюючої політики доходу. Підвищення оплати праці в Україні є центральним у Програмі діяльності Уряду і розглядається як важливий внутрішній фактор економічного зростання, а економічний розвиток на основі високої заробітної плати цілком узгоджується із реалізацією інвестиційно-інноваційної моделі розвитку в Україні [22] та вважається надійним стимулом для підвищення продуктивності праці і відходу від сировинно-орієнтованої моделі розвитку [26, с. 88].

Відомо, що величина доходу фізичних осіб визначає величину попиту на споживчі товари [19, с. 9] та часто позиціонується як головний рушій прогресивних структурних змін у промисловості та основа сталого розширення внутрішнього ринку [7, с. 55]. Дохід, у свою чергу, залежить із одного боку від величини номінальної заробітної плати, пенсій, соціальних виплат тощо, а з іншого – від ставок податку на доходи фізичних осіб [24, с. 9].

Дешева робоча сила вважається невиправданою розкішшю для країни із низьким рівнем життя та демографією, оскільки призводить до: значного збільшення зовнішньої залежності, нерозвинутості внутрішнього ринку, доларизації економіки [24, с. 4]. У довгостроковій перспективі зростання реальної заробітної плати, розширюючий споживчий попит, стимулює зростання продуктивності праці через збільшення інвестицій [2]. Стимулюючий вплив заробітної плати на продуктивність праці неодноразово доведено відомими представниками неокейнсіанського напрямку [6; 8, с.248; 10, с.423; 17]. Згідно положень кейнсіанської школи штучне зниження заробітної плати та маніпулювання її розмірами в умовах кризи вважається неприпустимим, оскільки стабільність доходів населення є найкращим фундаментом для стабілізації платоспроможного попиту та відновлення зростання виробництва [3, с.7]. В українській інтерпретації занадто низький рівень заробітної плати поглиблює кризу попиту, веде до фізичної, моральної та інтелектуальної деградації [9, с. 44-45].

Варто врахувати, що формування зарплати, має базуватись на досягненні в економіці стійкого і високого росту продуктивності праці. Тому, вважається необхідним робити акцент передусім на продуктивності праці, а вже відповідно до цього визначати можливості подальшого зростання доходів населення [11, с.18; 25]. До того ж, згідно окремих досліджень, зростання продуктивності праці є важливим інвестиційним стимулом [6, с.150; 16, с.31].

Як застерігає академік В. Геєць, відносно випередження зростання заробітної плати і відносно відставання продуктивності праці, з одного боку, знижує ресурси для інвестування, а з іншого – схиляють до використання зовнішніх запозичень з метою споживання, а не інвестування. Безальтернативне підвищення заробітної плати на основі запозичених ресурсів вестиме до невідповідності між затратами та ціною праці, що поглинає стимулюючий ефект зростання продуктивності праці, а отже і збільшення ВВП [3, с.22].

Вважається, що в період 2000-07 рр. домінувала ідеологія стимулювання доходів населення, у першу чергу заробітної плати, що за своїми показниками випереджала продуктивність праці, як відомо, така політика неминуче веде до інфляції [4; 12; 15; 25]. На інфляційних наслідках зростання оплати праці наголошують й інші дослідники [13; 14; 18].

Проте, Б. Данилишин вважає, що зростання продуктивності праці вищими темпами ніж оплата праці було одним із фундаментальних законів марксистсько-ленінської політичної економії, який реалізовувався лише в умовах адміністративно-планової економіки [5].

Важливим питанням є також середовище формування заробітної плати, зокрема, в умовах монопольної поведінки її підвищення безперешкодно переноситься на собівартість продукції, що відповідно збільшує доходи корпорацій (пропозицію) та знижує купівельну спроможність (попит) у сфері споживання. До того ж широкі можливості нарощування доходу в умовах монопольної поведінки на ринку знижують необхідність пошуку альтернатив інвестиційного нарощування виробничого потенціалу, що у свою чергу пригнічує інвестиційний попит [14, с. 19].

Описані суперечності формують додатковий інтерес дослідження можливих наслідків політики зростання заробітної плати та її відповідності продуктивності праці в країні, що потребує не лише аналітичної оцінки, а й емпіричної верифікації.

Метою данної статті є дослідження каналу заробітної плати як інструмента економічного зростання, з врахуванням обмежень платіжного балансу.

Резюмуючи вищевикладене логічним виглядає аналіз наступних залежностей:

- напрям та причинність зв'язку між продуктивністю праці та заробітною платою;

- взаємозв'язок між продуктивністю праці, заробітною платою, елементами внутрішнього попиту, ВВП та платіжним балансом.

Можна виділити три основні моделі, що визначають співвідношення темпів зростання продуктивності праці та заробітної плати: зростання заробітної плати пропорційне зростанню продуктивності праці; зростання заробітної плати відстає від зростання ПП (дегресивна модель); зростання заробітної плати випереджає зростання продуктивності праці (прогресивна модель).

Першу модель можна вважати ідеальною. У масштабах держави вона не породжує інфляції, а для підприємства містить стимул до підвищення продуктивності праці його працівників. На практиці таке співвідношення підтримувати важко. Друга ситуація не повинна породжувати інфляцію, але не містить стимулу до підвищення продуктивності праці. Якщо темп зростання заробітної плати випереджає темп зростання продуктивності праці, то така модель стимулює зростання продуктивності праці, але породжує інфляцію. Занадто високі темпи зростання заробітної плати порушують зв'язок між затратами праці і її оплатою, що так само приводить до зниження його продуктивності.

Модифікація відомих Калексіанських моделей А. Бадурі та С. Маргліним визначає залежність між заробітною платою, продуктивністю праці та економічним зростанням в залежності від існуючого режиму попиту. Згідно передбачень моделі Бадурі-Маргліна пояснюється експансійний вплив заробітної плати на економічне зростання, оскільки внаслідок збільшення заробітної плати відбувається зростання коштів виробництва, проте, підвищуючи купівельну спроможність працівників, з іншого боку, відбувається стимулювання платоспроможного попиту [2, с.375]. В довгостроковій перспективі, розширення споживчого попиту внаслідок зростання заробітної плати, створює імпульс до зростання продуктивності праці внаслідок залучення інвестиційних ресурсів. Б. Шульц, модифікувавши модель Бадурі-Маргліна через включення функції продуктивності, яку прийнято за сталу у базовій моделі, встановив що обмеження заробітної плати обмежує виробництво, якщо відсоток зниження продуктивності перевищує відсоток зниження реальної заробітної плати [17]. Такий результат передбачає ситуацію коли рестрикційна політика щодо заробітної плати не створює стимулів для переорієнтації підприємств на інвестиційний режим і обмежує повне завантаження виробничих потужностей.

У дослідженнях Н. Барбоса-Фільо взаємозв'язок між реальною заробітною платою та зростанням продуктивності праці моделюється як функція від показників, що характеризують завантаження виробничих потужностей та перерозподіл доходу [1, с.117-154]. М. Сміт, у свою чергу, на основі теоретичної моделі, підтверджує що технологічний прогрес може створювати можливості для економічного зростання на основі стимулювання попиту [19].

Рис. 1. Динаміка заробітної плати та продуктивності праці в Україні (2002-2010 рр).

Джерело: розраховано автором за: [20; 21]

Як видно з рисунка 2 з 2003 року темпи приросту продуктивності праці перевищують зростання реальної заробітної плати, або ж є пропорційними. Тобто за виключенням 2006 року та 3 кварталу 2009 року в Україні спостерігалася дегресивна модель взаємодії між досліджуваними показниками, що не створює умови для подальшого зростання продуктивності праці. Такий рівень зростання продуктивності праці можна пояснити головним чином підвищенням даного показника в обробній промисловості і швидкою реструктуризацією підприємств, з одного боку, і зниженням зайнятості, з іншого.

Гіпотезу дослідження протестовано на базі квартальних даних 1998-2010 років. Відповідно до припущення щодо можливого відмінного довгострокового впливу різноманітних компонент ВВП, для аналізу наслідків збільшення споживчої та інвестиційної компонент використано показники реального роздрібного товарообороту та сукупних інвестицій, відповідно $RETAIL_t$ і INV_t (% від ВВП). Крім того використано такі квартальні показники: $WAGE_t$ – реальна заробітна плата, LP_t – продуктивність праці, Y_t – ВВП на д.н. (грн.), CA_t – сальдо поточного рахунку платіжного балансу.

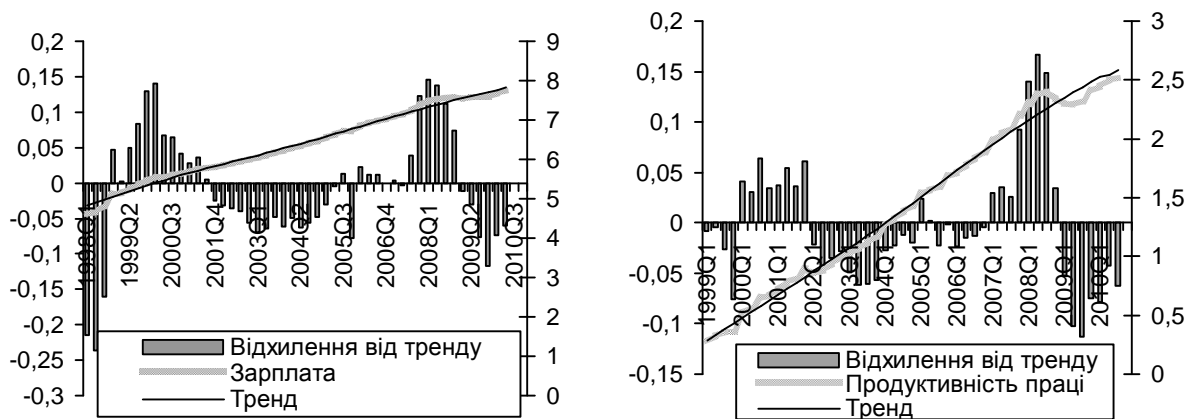

Рис. 2. Динаміка рівноважних значень показників реальної заробітної плати та продуктивності праці[§]

Розраховано автором за: [20; 21].

Візуальний аналіз змін у заробітній платі та продуктивності праці схиляє до висновків на користь взаємної залежності між показниками. Наявність взаємної причинності між показниками перевірено тестом Грейнджера (табл.1).

[§] Розраховано методом фільтра Ходрка-Прескота на базі статистичного пакета Ewiews.

Україна: тест Грейнджера для $WAGE_t$ та LP_t

Гіпотеза	Лаги			
	1	2	3	4
$WAGE_t$ не впливає на LP_t	5,288 (0,026)**	5,824 (0,006)*	4,737 (0,007)*	5,506 (0,002)*
LP_t не впливає на $WAGE_t$	4,767 (0,034)**	2,244 (0,099)***	1,547 (0,125)***	1,549 (0,210)

Джерело: побудовано автором^{§§}

Згідно результатів, представлених у таблиці 1 підтверджено гіпотезу про наявність взаємної причинності між показниками $WAGE_t$ та LP_t підтверджено лише частково. Проте, варто відмітити, що вплив заробітної плати є більш стійким до зміни лаг, в той час як вплив продуктивності праці послаблюється з переходом на вищі лаги. Такі результати схильють до думки про доцільність підтримки I або ж III (прогресивної) моделі в Україні.

Виходячи з попередніх припущень, та теоретичних передбачень доцільно дослідити емпірично наступні положення: взаємозв'язок між інвестиційною і споживчою компонентами сукупного попиту та зростанням заробітної плати і продуктивності праці; вплив останніх на економічне зростання та платіжний баланс.

Таблиця 2

Україна: Тест Джохансена для $RETAIL_t$, INV_t , $WAGE_t$ та LP_t

Тестове припущення – лінійний тренд (3)

Кількість рівнянь	Лаги				Критичні значення	
	1	2	3	4	5%	1%
	1	55,752**	57,679**	57,700**	62,994**	47,21
2	22,520	29,874*	29,721*	35,295*	29,68	35,65
3	6,191	5,230	10,071	15,422*	15,41	20,04
4	0,190	1,006	0,155	0,252	3,76	6,65

Примітка: * (**) зазначено рівень відхилення гіпотези про коінтеграцію 5%(1%) відповідно.

Таблиця 3

Україна: Тест Джохансена для $WAGE_t$, LP_t , CA_t та Y_t

Тестове припущення - лінійний тренд (3)

Null	Lags				Critical value	
	1	2	3	4	5%	1%
	$r=1$	44,64	41,83	51,65**	65,80*	47,21
$r=2$	23,60	16,40	34,75*	24,75	29,68	35,65
$r=3$	5,45	7,29	11,72	14,91	15,41	20,04
$r=4$	1,76	2,09	1,42	3,66	3,76	6,65

Примітка: * (**) зазначено рівень відхилення гіпотези про коінтеграцію 5%(1%) відповідно.

Згідно результатів тесту Джохансена (табл. 2), між оціненими змінними простежується стійкий коінтеграційний зв'язок на всіх чотирьох лагах. Міцність даного зв'язку є більш суттєвою на рівні 4 лагів (3 коінтеграційні рівняння). Наявність коінтеграції між показниками схильє до використання векторної авто регресії з коригуванням помилки (VEC) для встановлення зв'язку між змінними (рис 3.- 6). У випадку слабкої коінтеграції у групах $WAGE_t$ - LP_t - Y_t та $WAGE_t$ - LP_t - CA_t (табл. 3) використано метод VAR (рис 7 та 8).

§§ У дужках подано значення : р-критерію; * вказує на статистичну значущість результату на рівні 1%, ** на рівні 5%, *** та на рівні 10%.

Модель VAR/VEC має наступний вигляд:

$$\Delta y_{i,t} = \Gamma_1 \Delta y_{i,t-1} + \dots + \Gamma_k \Delta y_{i,t-k+1} + \Pi \tilde{y}_{i,t-1} + \Psi X_t + \varepsilon_t, \quad (1)$$

де Δy_t – перші різниці залежної змінної; \tilde{y}_t – довгострокове значення (у рівнях); X_t – вектор незалежних змінних; ε_t – стохастичний чинник.

Оцінки векторної авторегресії (VAR) забезпечують повнішу характеристику функціональних зв'язків за напрямом причинності, зміною у часі та впливовістю з-поміж кількох взаємопов'язаних чинників. Моделі VEC подають характеристику короткочасної динаміки залежної змінної (перші різниці) з урахуванням лагових значень – її власних та інших залежних змінних, відповідних довгострокових (або коінтеграційних) зв'язків та незалежних змінних.

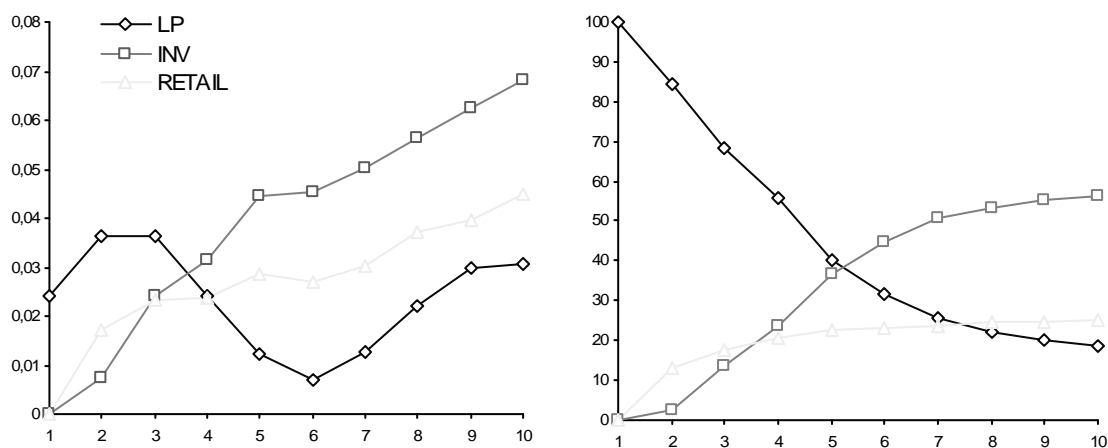

Рис. 3. Чинники продуктивності праці (оцінка VEC)[§]

Джерело: побудовано автором

Як видно з рисунка 3, продуктивність праці стимулює зростання обох компонент платоспроможного попиту, проте, частка інвестицій у декомпозиції залишків є вагомішою і складає біля 60%.

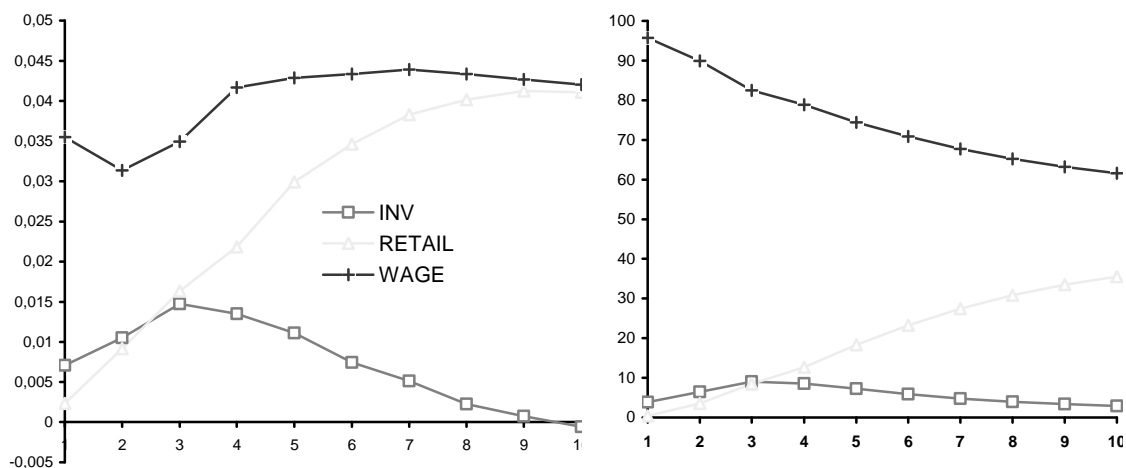

Рис. 4. Чинники заробітної плати (оцінка VEC)

Джерело: побудовано автором

Зростання заробітної плати позитивно корелює як із споживчим попитом так із зростанням інвестицій (рис. 4), причому спостерігається і обернена залежність між змінними, тобто зростання заробітної плати виступає чинником активізації як споживчого (рис.5), так і інвестиційного попиту (рис.6). А вага даного чинника у декомпозиції залишків чинників роздрібного товарообороту та інвестицій сягає до 25% та 40% відповідно.

[§] тут і далі зліва показано імпульсну функцію, а справа — декомпозицію залишків

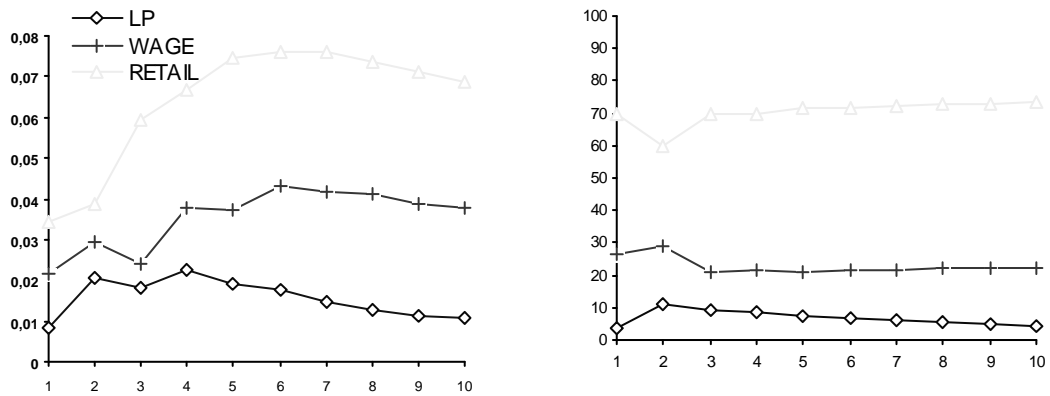

Рис. 5. Чинники роздрібно товарообороту оцінка VEC)

Джерело: побудовано автором

Крім того, згідно результатів векторної авторегресії (рис.5 та 6), попри прямий зв'язок із елементами попиту, зростання продуктивності праці не виглядає вагомим чинником стимулювання роздрібно товарообороту (вага у декомпозиції залишків не перевищує 10%), а тим паче інвестицій (не більше 5% згідно декомпозиції залишків).

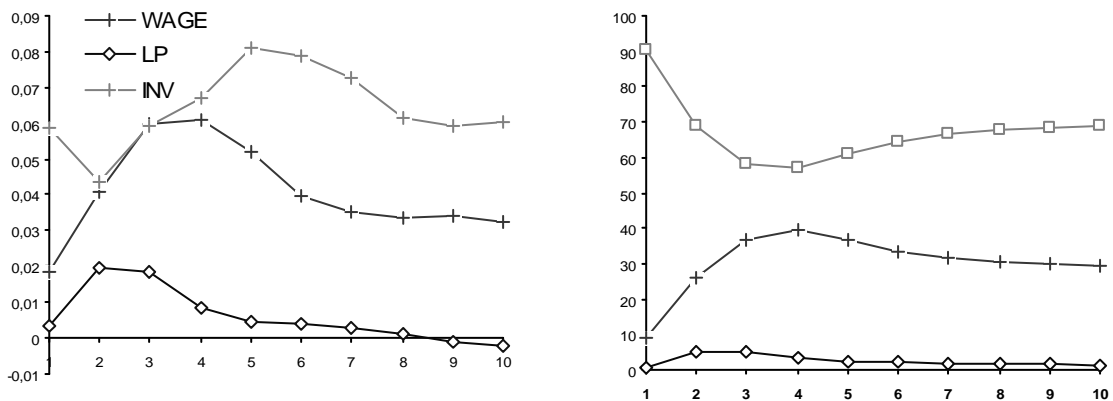

Рис. 6. Чинники інвестицій (оцінка VEC)

Джерело: побудовано автором

Результати емпіричного аналізу методом векторної авто регресії визначають як продуктивність праці, так і заробітну плату – як чинники зростання ВВП (рис.7).

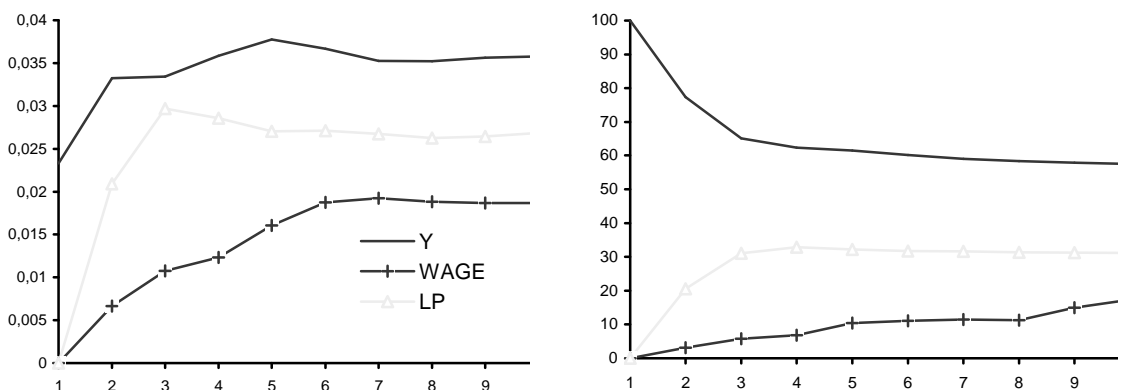

Рис.7. Чинники ВВП (оцінка VAR)

Джерело: побудовано автором

Хоч, зростання заробітної плати супроводжується погіршенням платіжного балансу, проте значення даного чинника у декомпозиції залишків не перевищує 3%. Крім того, сальдо платіжного балансу є нейтральним щодо змін продуктивності праці (рис. 8).

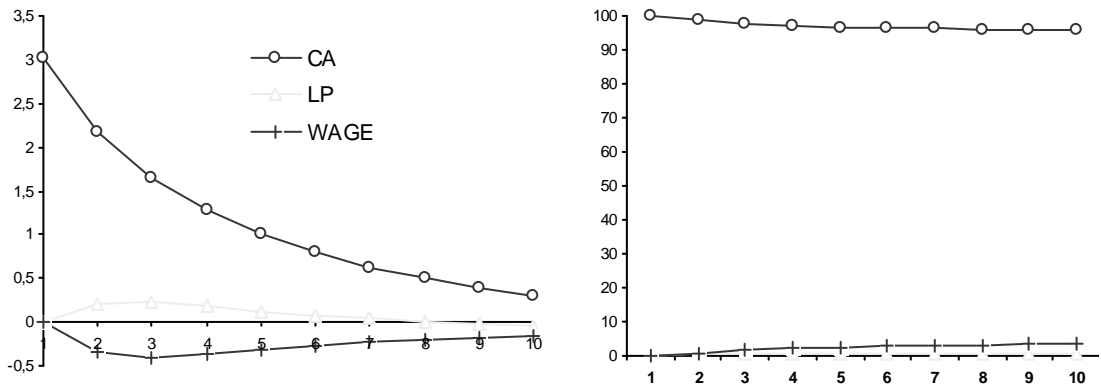

Рис. 8. Чинники поточного рахунку (оцінка VAR)

Джерело: побудовано автором

Оцінки представлені на рис.8 свідчать що зростання заробітної плати в Україні не виступає домінуючим чинником порушення зовнішньої рівноваги. Що, у свою чергу, послаблює припущення щодо виникнення платіжних дисбалансів на фоні стимулювання платоспроможного попиту.

Висновки. Отже, результати проведеного аналізу свідчать на користь неокейнсіанських припущень щодо ефективності заробітної плати. Стимулювання попиту за допомогою підвищення заробітної плати, сприяє економічному зростанню, але коштом незначного погіршення платіжного балансу. Важливо, що підвищення заробітної плати стимулює продуктивність праці.

Відомо, що останніми роками у вітчизняній економіці спостерігається підвищення продуктивності праці (більшою мірою за рахунок підвищення ефективності праці у промисловості та прискореної реструктуризації підприємств). Втім для збереження цієї тенденції у майбутньому Україні необхідно буде поліпшити свій інвестиційний клімат, що виступає запорукою зростання продуктивності, яка є безпосереднім чинником економічного зростання країни.

Напрями подальших досліджень вбачаються у аналізі впливу заробітної плати та інших інструментів стимулювання внутрішнього попиту на виробництво у розрізі товарів внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Список використаних джерел

1. Barbosa-Filho N. A Simple Model of Demand-Led Growth and Income Distribution / N. Barbosa-Filho // Revista Economia. – 2004. – № 5 (3).
2. Bhaduri, A. Unemployment and the Real Wage: the economic basis for contesting political ideologies / A. Bhaduri, S. Marglin // Cambridge Journal of Economics. – 1990. – №14 – P. 375-93.
3. Геєць В. Політика економічного зростання на основі розширення внутрішнього споживання та її наслідки / В. Геєць // Фінанси України. – 2007. – №9. – С.14-33.
4. Гальчинський А. Основи кейнсіанської моделі регулювання економічного циклу / А. Гальчинський // Вісник НБУ. – 2009. – №1 – С.3-8.
5. Данилишин Б. Економіка України: життя після кризи? / Б. Данилишин // Дзеркало тижня. – 2009. – №1. – 17 січня.
6. Kalecki M. Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy / M. Kalecki. Cambridge: Cambridge University Press. – 1971. – P. 1933-1970.
7. Кузнецова Л. Структурні зміни у промисловості України: критерії прогресивності / Л. Кузнецова // Економіст. – 2005. – №8. – С. 50-55.
8. Lavoie M. Foundations of Post-Keynesian Economic Analysis / Mark Lavoie. – Aldershot, Hants, England: Elgar, 1992. – 461 p.
9. Махмудов О. Апологія монетаризму на тлі кризи / О. Махмудов, В. Найдьонов, А. Сменковський // Банківська справа. – 1999. – № 1. – С. 44–51.
10. Naastepad, C.W.M. Technology, demand and distribution: a cumulative growth model with an application to the Dutch productivity growth slowdown / C.W.M. Naastepad // Cambridge Journal of Economics, 2006 – No.30. – P.403-434.
11. Никитин С. Личные доходы населения / С. Никитин // МЭ и МО. – 2007. – №2. – С. 16-23
12. Полозенко Д. Про основні чинники подолання фінансово-кредитної кризи в Україні / Д. Полозенко // Вісник НБУ. – 2009. – №4. – С. 28-31
13. Полоньов Ю. Оцінка циклу ділової активності української економіки / Ю. Полоньов, С. Ніколайчук // Вісник НБУ. – 2005. – №8 – С. 4-8.
14. Попов В. Інвестиційна складова становлення економіки України / В. Попов // Вісник НБУ. – 2008. – №11. – С. 15-21.

15. Ревенко А. Забута продуктивність праці / А. Ревенко // Дзеркало тижня. – 2008. – 15 березня.
16. Rowthorn B. Demand, Real wage and economic growth / B. Rowthorn // Studi Economici. – 1982. – №18. – P. 3–53.
17. Schuetz B. Endogeneizing Productivity in the Bhaduri-Marglin Model: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.boeckler.de/pdf/v_2008_10_31_schuetz.
18. Сискос Е. Експортрозширювальне зростання та проблеми внутрішнього ринку у постсоціалістичних країнах Організації чорноморського економічного співробітництва / Е. Сискос // Журнал європейської економіки. – 2004. – Том 3. – № 4. – С. 384–398.
19. Smith M. Demand-Led Growth Theory: An Historical Approach / M. Smith // Economics Working Paper Series". – 2011. – 47 p.
20. Статистична база Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Статистична база Міжнародного валютного фонду : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
22. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 pp.) „Шляхом європейської інтеграції” (2004) / Авт. кол.: А. Гальчинський, В. Геєць та ін.; Нац. Ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ІВЦ Держкомстату України. – 416 с.
23. Точилін В. Внутрішній ринок України: проєкти розвитку / В. Точилін, В. Осташко, В. Олефір // Економіст. – 2005. – №2. – с.34-37.
24. Шаповалов А. Стратегічні напрями курсової політики України у рамках моделі сталого економічного розвитку / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 3-6.
25. Шаповалов А. За лаштунками монетарного феномену / А. Шаповалов // Дзеркало тижня. – 2007. – №39. – 26 жовтня.
26. Шевчук В. Платіжний баланс, економічне зростання і стабілізаційна політика. Монографія / В. Шевчук – Львів: Кальварія, 2008. – 737 с.

УДК 658.562 (477)

ЧОРНА О.М.,
 Національний університет біоресурсів
 і природокористування,
 кафедра аграрної економіки
 ім. професора І.Н. Романенка,
 пошукач

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК ОСНОВА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

***Анотація.** Розглянуто поняття «Конкурентні переваги» у працях вітчизняних та зарубіжних вчених та досліджено методи і шляхи їх визначення.*

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна перевага, стратегія, інновація, глобалізація.

***Аннотация.** Рассмотрено понятие «Конкурентные преимущества» в трудах отечественных и зарубежных ученых и испытано методы и пути их определения.*

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентное преимущество, стратегия, инновация, глобализация.

***Annotation.** A concept «The Competitive edges» is considered in labours of domestic and foreign scientists and are tested the methods and ways of their determination.*

Keywords: competitiveness, competitive edge, strategy, innovation, globalization.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Проблема підвищення конкурентоспроможності стосується практично всіх сторін життя суспільства. Загострення конкурентної боротьби за збут продукції змушує виробників постійно шукати нові можливості й резерви для збуту своєї продукції, удосконалювати технологію з метою створення якісних товарів. Актуальність цієї проблеми, стрімке перетворення конкурентоспроможності з науково – теоретичної на гостро практичну визначаються не тільки на внутрішньому ринку України, а й тими глибокими змінами, які відбуваються у сучасній системі міжнародних економічних відносин і спрямовані на формування нового міжнародного поділу праці та нового механізму розподілу світового доходу.

У площині як внутрішніх потреб, так і зовнішніх реалій проблема конкурентних переваг набуває глобального змісту. Сьогодні навряд чи треба будь-кого переконувати у значущості теоретичного рівня розробки проблеми конкурентоспроможності для просування на інші рівні її аналізу. Є серйозні причини того, що конку-